

דגם תשובות – תלמוד: דינים בהעמקה ויסודות תורה שבעל פה, מס' 006581, 006382, קיץ תשפ"ב

הערה למעריכים: דברים הכתובים בסוגריים אינם מחייבים את הנבחנים.

פרק ראשון

על הנבחנים לענות על ארבע מן השאלות 1-6.

1. יסודות תורה שבעל פה

- א. (1)** העולים מהגולה לא ידעו לדבר בלשון הקודש, ולכן היה צורך לקבוע בעבורם מבנה תפילה ונוסח אחיד (עמ' 10).
- (2)** תקופת הסבוראים הייתה לאחר ימי האמוראים [המאה ה-6 עד המאה ה-7]. [לקבל: לפני תקופת הגאונים].
הסבוראים נקראו כך מפני שהסבירו את ההוראות וההלכות בתלמוד.
(עמ' 13)
- ב.** – כדי למנוע מן הגויים לתרגם את התורה ולפרש אותה על פי הבנתם.
– כדי לשמור את הייחודיות והעמקות שבתורה רק לעם ישראל, וכדי שאחרים לא יטענו שהם העם הנבחר.
– אי אפשר לכתוב בספר את כל הפרטים המתחדשים בכל התקופות.
– יש הבדל בין הייעוד של התורה שבכתב לייעוד של התורה שבעל פה. בתורה שבכתב כתוב הציווי האלוקי על יסודות המצוות ועל מהותן, והתורה שבעל פה היא הפרשנות שממנה נובעים פרטי המצוות. הצו הבסיסי הוא בתורה שבכתב, ובמהלך הדורות ועד זמננו, חכמים פרשנים ופוסקים קובעים ומגדירים את פרטי המצווה ואת הדרך הנכונה לקיימה.
[הערה למעריכים: על התלמידים לכתוב סיבה אחת].
(עמ' 20)

2. הלכות תפילין – סימן כ"ה

- א. (1)** על פי השולחן ערוך צריך לברך שוב.
(2) הסברה של השל"ה: בשעת התפילה מן הסתם לא הסיח דעתו מן התפילין, ואם כן דומה למקרה שהסירן על דעת להחזירן שהרמ"א פסק שאין לחזור ולברך.
(סעיף יב, ומ"ב ס"ק מד)
- ב.** עליו לברך שוב כי אינו רשאי להיכנס עם התפילין לבית הכיסא והווי הפסק (מ"ב ס"ק מז).

3. הלכות תפילין – סימן כ"ז

- א.** עליו להניח תפילין של ראש על הכובע הדק הסמוך לראש [ויכסה את התפילין].
טעם: כיוון שאדם זה אנוס יכול לסמוך על הרשב"א, שסובר שאין חשש בחציצה [אבל מכסה את התפילין כדי שלא יראו זאת אנשים אחרים שאינם יודעים שהוא אנוס].
(סעיף ה, ומ"ב ס"ק יז)
- ב.** עליו להניח תפילין של יד על הגבס ולא יברך על הנחתן (מ"ב ס"ק יח).

4. הלכות תפילין – סימן כ"ז

- א. (1)** מהתחלת עיקרי השיער במצח עד סוף המקום שמוחו של תינוק רופס.
(2) בתפילין של ראש כתוב "והיו לטטפת בין עיניך" ולומדים גזרה שווה מן הפסוק "ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת" שהכוונה היא למקום בראש שאפשר לעשות בו קרחה.
(סעיף ט, ומ"ב ס"ק לג)
- ב.** לכתחילה באמצע העורף (סוף הגולגולת) ועיקר הקשר למעלה מן הגומא, ובדיעבד שלא יהיה מונח אפילו מקצת מן הקשר במקום שאין בו שיער (סעיף י, ומ"ב ס"ק לה).

5. הלכות שבת

- א. (1)** אם נטל ציפורניו במספרים או בפצירה עובר על איסור מדאורייתא כי זו הדרך לעשות זאת.
(2) אם תלש ציפורניו בידו או בשיניו עובר על איסור מדרבנן כי שינה מדרך העשייה הרגילה.
 (עמ' 168)
- ב.** תכליתה המקובלת של מלאכת הוצאה היא לצורך החפץ בחוץ, ואדם זה אינו צריך את פח האשפה ברשות הרבים אלא רצונו שלא יהיה בביתו [מלאכה שאינה צריכה לגופה] (עמ' 170–171).

6. הלכות שבת

- א. (1)** "אינו מתכוון": עשה מלאכה ולא התכוון לתוצאה שנוצרה [וגם לא ודאי שעל ידי פעולה זו תיווצר תוצאה זו].
 דוגמה: גרר מיטה או כיסא או שולחן ולא התכוון שייווצר חריץ באדמה.
 [הערה למעריכים: לקבל דוגמאות מתאימות אחרות].
 (עמ' 172)
- (2)** "מתעסק": עשה מלאכה בלי לשים לב למה שעשה. דוגמה: נשען על קיר ובלי לשים לב נלחץ מתג החשמל ונדלק האור. א: תכנן לעשות פעולה שאין בה איסור ויצאה לו פעולה שיש בה איסור. דוגמה: התכוון לזרוק חפץ למרחק שתי אמות ברשות הרבים, וזרק למרחק ארבע אמות. א: התכוון לעשות מלאכה ונעשתה מלאכה בפחות מכוונתו. דוגמה: התכוון להוציא חפץ בשמירה מעולה (לפניו) והוציאו בשמירה פחותה (מאחוריו).
 [הערה למעריכים: לקבל דוגמאות מתאימות אחרות].
 (עמ' 180–181)
- ב.** "מתעסק" – עשה מלאכה שהוא יודע שהיא אסורה בשבת אבל עשה אותה בחוסר תשומת לב. "שוגג" – עשה מלאכה מתוך תשומת לב אבל לא ידע שמלאכה זו אסורה בשבת או שכח ששבת היום (עמ' 180–182).

פרק שני

על הנבחרים לענות על שש מן השאלות 7–14.

7. שמירת הגוף מסכנות

- א.** יראה ראויה – אדם ששומר על עצמו מסכנות והתנהגותו היא על פי השכל.
 יראה שוטה – אדם ששומר על עצמו באופן מוגזם עד שמתבטל על ידי שמירתו מן התורה ומן העבודה.
 (עמ' 45)
- ב. (1)** "ונשמרתם מאד לנפשותיכם".
(2) לצורך פרנסה.
 (שם)
- ג.** – אדם מועד לעולם [בין שוגג בין מזיד, בין ער בין ישן, בין אונס בין רצון] (עמ' 46).
 – "לא שבקת חיי" – אי אפשר לקיים עולם נורמלי אם נפטור את השיכור, כי כל שונא ישתכר, יזיק וייפטר (שם).
 – היה צריך להיזהר מלכתחילה ולא להשתכר. הוא בעצמו הגורם להיותו במצב של אונס (עמ' 51).
 [הערה למעריכים: על התלמידים לכתוב שני נימוקים].

8. זהירות בדרכים

- א. (1)** אינו מתחייב בגלות כי הוא שוגג קרוב למזיד, שהיה לו להיזהר ולא נזהר ואין גלות מכפרת לו.
(2) – אם היה אנוס לגמרי [כגון שנהג בזהירות ואדם קפץ לכביש ונדרס].
 – אם קיבל עליו תשובה כהוראת חכמי ישראל.
 (עמ' 50–51)
- ב. (1)** עצם הנסיעה המהירה והמסוכנת היא הפשע (התרשלות בשמירת נפשות), והתוצאה היא עניין אחר. העבירה של חוסר הזהירות דורשת כפרה.
(2) חמירה סכנתא מאיסורא [חמורה סכנה מאיסור].
 (עמ' 52)

9. העוני והעני

- א.** (1) מאתיים זוז הוא סכום שמספיק לאדם להוצאות מזונות ולבוש למשך שנה.
 (2) כי הוא יכול להתפרנס מן הרווחים ששיג מן המשא והמתן.
 (עמ' 59)
- ב.** אם יש לו קרן ויכול להתפרנס מן הרווח – אינו רשאי ליטול מתנות עניים (שם).
ג. – קל יותר למנוע נפילה מלהעמיד את מי שכבר נפל.
 – הסיוע ימנע מאדם זה להגיע למצב שיצטרך לבריות.
 – הסיוע ימנע בושה מאדם זה.
 (עמ' 60–61)

10. מצוות יישוב ארץ-ישראל

- א.** (1) אם הסוחרים נמנעים מלהגיע לארץ-ישראל – הדין בטל.
 (2) אם צריך להתפרנס מן הצדקה בארץ-ישראל, ובחול"ל יכול להתפרנס ממעשי ידיו.
 טעם: אמרו חכמים "גדול הנהנה מיגיע כפיו" ו"עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות".
 (עמ' 71)
- ב.** (1) יש כמה מצוות התלויות בארץ וכמה עונשים ואין יכולים להיזהר בהם.
 (2) מי שקונה קרקע בארץ-ישראל יכול לקיים כל מצוות עשה ולהיזהר ממצוות לא תעשה "ומי מעכב על ידו?".
 – מצוות כלאיים ומצוות עורלה נוהגות גם בחול"ל.
 [הערה למעריכים: על התלמידים להסביר אחת מן הקושיות].
 (עמ' 70–71)

11. תקנת יום העצמאות

- א.** ניסים של הצלה ממוות לחיים.
 המקור: מרדכי ואסתר [פורים].
 (עמ' 78)
- ב.** (1) נימוקים לאמירת הלל או ברכת שהחינו ביום העצמאות:
 – ביום זה היה פדיון מעבדות לחירות כיוון שנגאלנו משעבוד מלכויות.
 – ביום זה הייתה הצלה ממוות לחיים.
 – לא להיות כפוי טובה על הניסים שעשה ה' [אין לבטל את תקנת הרבנים הראשיים שנוהגת כבר עשרות שנים].
 (עמ' 78–79)
- (2) אין לברך על אמירת ההלל ביום העצמאות מן הנימוקים האלה:
 – חז"ל קבעו לומר הלל רק בהצלת כל ישראל מצרה, ולא בהצלת ציבור או אפילו מדינה שלמה.
 – עדיין לא הגענו אל המנוחה ואל הנחלה בתחום הביטחון ובתחום הרוח.
 (עמ' 79–80)

12. הלכות חול המועד

- א.** דבר האבד – הפסד של הקרן, מניעת רווח – הפסד של רווחים נוספים על הקרן.
 דוגמה: מותר למכור סחורה שיש חשש שאם לא ימכרנה בחול המועד יפסיד מן הקרן [לקבל דוגמאות מתאימות אחרות].
 (עמ' 188)
- ב.** אסור לקנות לצורך הזמן שאחרי המועד, אבל אם יש "מבצע" במועד ומחיר הבשר זול, ולאחר המועד יעלה המחיר – מותר לקנות (שם).
- ג.** דבר האבד, צורכי רבים, צורך המועד (עמ' 189).

בית, חינוך ומשפחה

13. יצר ויצירה

- א. (1) "אילולי יצר הרע לא בנה אדם בית, ולא נשא אישה, ולא הוליד, ולא נשא ונתן".
 (2) באש של יצר הרע (כמו החמדה, התאוה, הכעס, הגאווה והקנאה) אדם ילחם את עצמו לפעולת המצווה ולעשיית מעשים טובים.
 (עמ' 107)
- ב. (1) כאשר המגע הוא בקביעות.
 (2) – כדי שלא יבואו לידי עבירה.
 – המגע בין איש לאישה הוא דבר בעל משמעות עליונה וצריך להיזהר ולהשתמש בו רק לחיבור שבין איש לאשתו. אחרת יש בכך פגיעה בקדושת החיבור שבין איש לאישה.
 (עמ' 109–110)

14. קידושין ונישואין

- א. (1) שמא יראה בה דבר מגונה ותתגנה עליו (עמ' 118).
 (2) כדי שלא יהיה דבר זה הרגל לזנות (עמ' 119).
- ב. (1) – חדר שמיועד לחתן ולכלה
 – הינומה
 – הבאת החתן את הכלה לביתו
 – פריסת סודר על ראש החתן והכלה בשעת הברכה
 [הערה למעריכים: על התלמידים לכתוב שתי דעות.]
 (עמ' 123)
- (2) – מניין אנשים
 – פנים חדשות (פניו של אדם שלא היה נוכח בחתונה או בסעודת "שבע ברכות" קודמת של אותו זוג)
 (עמ' 124)

פרק שלישי

על הנבחנים לענות על שש מן השאלות 15 – 22.

15. הלכות קריאת שמע – סימן נ"ח

א. (1) הזמן המוקדם ביותר: משעלה עמוד השחר.

דוגמה: אם משכים לצאת לדרך במקום סכנה שלא יוכל לקרוא שם אפילו תחילת פרשה ראשונה ויצא ממקום סכנה זה רק לאחר סוף זמן קריאת שמע [לקבל דוגמאות מתאימות אחרות, על פי סעיף ג, ומ"ב ס"ק יב-יד].

ב. (2) אם נהג כך באקראי [דהיינו פעם בחודש] – יצא בדיעבד. אם רגיל לנהוג כך – לא יצא אפילו בדיעבד [וצריך לחזור ולקרוא קריאת שמע. אלא אם כן בשעת הדחק שיצא בדיעבד אפילו אם רגיל לנהוג כך] (סעיף ד, מ"ב ס"ק יט).

ג. יש לו להקדים לקרותה במהרה כמה שיוכל, כי זריזים מקדימים למצוות (סעיף ב, ומ"ב ס"ק י).

[הערה למעריכים: תלמידים שכתבו את הנימוק כי אמרו חז"ל אלמלא לא נברא העולם אלא בשביל קבלת מלכות

שמים, די – יש לקבל את תשובתם.]

16. הלכות תפילה – סימן פ"ט

א. (1) תחילת זמן התפילה לכתחילה בהנף החמה.

הזמן המוקדם ביותר שבו יוצאים בדיעבד: משעלה עמוד השחר [והאיר פני המזרח]. (סעיף א)

ב. (2) סוף זמן תפילה לכתחילה – סוף ארבע שעות [שהוא שליש היום].

אפשר להתפלל בדיעבד עד חצות [ואם התפלל בחצי שעה שלאחר חצות – יצא בדיעבד]. (סעיף א, ומ"ב ס"ק ז)

ג. (1) יציאה לדרך היא כעיסוק בצרכיו, שאסור לפני התפילה.

(2) בשעת הדחק, שאין השיירה ממתנה לו.

(סעיף ג, ומ"ב ס"ק כ)

ג. מי שיש לו חלישות הלב וצריך לאכול ולשתות לרפואה. אָנּוּ: אם הוא צמא או רעב ואינו יכול לכוון בתפילתו בשל כך

(סעיפים ג-ד, ומ"ב ס"ק כב).

17. הלכות תפילה – סימן ק"ח

א. (1) דעה א [התוספות בשם ר"י]: לא מתפלל תפילת תשלומין בערבית, כי תפילתו נחשבת תפילה אלא שלא הזכיר את השבת, ובתפילת התשלומין ממילא לא יזכיר את שבת, ואם כן לא ירוויח ממנה דבר.

דעה ב [חכמי פרובינצה]: מתפלל תפילת תשלומין בערבית, כי תפילתו אינה נחשבת תפילה כלל.

ב. (2) מתפלל תפילת תשלומין בערבית, ומתפלל אותה בתורת נדבה [יתנה ויאמר אם חייב אני – הרי זה לחובתי, ואם לא – הרי זה לנדבה] ואינו צריך לחדש בה דבר.

טעם: כיוון שיש מחלוקת הפוסקים הווי ספק, ולכן מתפלל נדבה. אולם מכיוון שיש סברה שצריך לחזור ולהתפלל מצד הדין – אין חידוש גדול מזה.

(סעיף יא, ומ"ב ס"ק לב-לג)

ג. עליו לחזור לתחילת הברכה: אם הזכיר תוספת שאינה שייכת כלל לאותו היום והווי שקר גמור, כמו למשל:

"זכרנו... וכתבנו..."; "יעלה ויבוא... יום ראש חודש הזה"; חוזר לתחילת הברכה כי דינו כמדבר באמצע התפילה.

עליו להמשיך בתפילתו: אם הזכיר תוספת שאינה שקר, כמו למשל: "זכרנו לחיים" (בלי להזכיר כתיבה), הבדלה בחונן הדעת; ממשיך בתפילתו כי תוספות אלו מתאימות לכל יום ולכן דינו כמוסיף בתפילה ולא כמדבר בה. [לקבל: אם סיים

את הברכה – בכל מקרה עליו להמשיך בתפילתו.]

(משנ"ב, ס"ק ל"ח)

18. הלכות נשיאת כפיים – סימן קכ"ח

- א.** (1) כי כתוב "אמור להם", ודורשים: מלמד שהשליח ציבור אומר להם "אמר".
 (2) כי במילה הראשונה אין חשש שיטעו.
 (סעיף יג, ומ"ב ס"ק מח-מט)
- ב.** (1) משום הפסק בתפילה.
 (2) שמא תתבלבל דעתו ולא ידע להקרות את המשך הפסוקים.
 (3) אם מתפלל מתוך הסידור ומובטח לו שלא תתבלבל דעתו רשאי לענות אמן כי אמן זה הוא צורך תפילה ומורה על קבלת הברכה ואינו נחשב הפסק.
 (סעיף יט, ומ"ב ס"ק עא)

19. הלכות נטילת ידיים – סימן קנ"ט

- א.** לא עלתה לו נטילה כי צריך כוח שופך, וגם משום שמדמים לקידוש ידיים במקדש שפסול לטבול ידיים בתוך הכיור
 (סעיף ח, ומ"ב ס"ק נד).
- ב.** (1) אם שיעור המים הוא כדי לכסות את ידיו כשטובלן בבת אחת (סעיף יד, ומ"ב ס"ק פ).
 (2) דעה א [הרמב"ם]: אין מטבילים כי צריך מים הכשרים לטבילת הגוף, ובבריכת שחייה מצויים מים שאובים.
 דעה ב [הראב"ד]: מטבילים כי מצאנו שטבילת בעלי קרי לדברי תורה שהיא מדרבנן כשרה במים שאובים, ואם כן הוא הדין בנטילת ידיים שהיא מדרבנן.
הערה למעריכים: על התלמידים לנמק את אחת הדעות.
 (סעיף טז, ומ"ב ס"ק צ)
- ג.** השולחן ערוך: על נטילת ידיים.
 הרמ"א: על טבילת ידיים או על שטיפת ידיים.
 (סעיף כ)

20. הלכות דברים הנוהגים בסעודה - סימן קע"ט

- א.** (1) לפי השולחן ערוך, אינו רשאי לאכול לפני ברכת המזון (סעיף א).
 (2) רשאי לאכול אך צריך לברך "המוציא" קודם אכילה זו [ולאחר אכילה זו נוטל שוב מים אחרונים] (מ"ב, ס"ק ב).
- ב.** (1) אינו מברך בכל דוכן על טעימה של גבינה אלא רק על טעימת הגבינה הראשונה בלבד כי הוא יודע שיגישו לו ודעתו על כל הגבינות שיגישו לו (סעיף ד, ומ"ב ס"ק טז).
 (2) אינו מברך על הענבים כי כשבירך על התמרים מן הסתם דעתו הייתה על כל הפירות שיביאו לפניו כיוון שיודע שדרך בעל הבית להביא סוגי פירות זה אחר זה (סעיף ה, ומ"ב ס"ק יז).

21. הלכות ברכת הפירות – סימן ר"ח

- א. (1)** אם מטרת הקמח היא כדי להטעים את הקציצות ולהכשירן, הקמח הוא העיקר ומברכים על קציצות אלה בורא מיני מזונות. אבל אם מטרת הקמח היא רק כדי להדביק את הקציצות, הקמח בטל לקציצות ומברכים על קציצות אלה שהכול נהיה בדברו (סעיפים ב-ג, ומ"ב ס"ק ז-ח).
- (2)** לאכול את הקציצות בתוך הסעודה אחרי ברכת המוציא כי קשה לשער אם מטרת הקמח היא רק להדביק את הקציצות או גם להטעימן ולהכשירן (סעיף ג, ומ"ב ס"ק יא).
- ב. (1)** הברכה הראשונה על אורז מבושל – בורא מיני מזונות, כי הוא משביע כמו חמשת מיני דגן.
- (2)** הברכה האחרונה על אורז מבושל – בורא נפשות רבות, כי מברכים ברכת המזון וברכה מעין שלוש רק על חמשת מיני דגן מפני חשיבותם.
- (סעיף ז, ומ"ב ס"ק כח-כט)
- ג.** מברך ברכה מעין שלוש ואינו מברך בורא נפשות, כי התפוחים בכלל ברכה זו אלא מפני שאינם חשובים כל כך לא קבעו עליהם ברכה זו כשאוכלם לבדם, אבל כשמברך בלאו הכי ברכה זו היא פוטרת גם אותם (סעיף יג, ומ"ב ס"ק סג).

22. הלכות שבת

- א.** כי טחינת מתכת דומה בפעולה לאב שהוא טחינת גרעינים, אבל אינה דומה בתכלית שהרי אינו מתכוון לאכילת הדבר הטחון אלא לשימוש אחר בו (עמ' 166).
- ב. (1+2) –** כדי להשביח את האילן – אב המלאכה הוא זורע.
- כדי להסיר את הענפים היבשים ולהשתמש בהם לצורך הסקה – אב המלאכה הוא קוצר.
- (עמ' 167)
- ג.** אדם הדליק נר, והנר כבה מייד – חייב.
- אדם הניח קדרה על האש והסיר אותה משם מייד – פטור.
- טעם ההבדל: במלאכת הבערה החיוב הוא על עצם עשיית הפעולה ולא על התוצאה, ולעומת זאת במלאכת בישול החיוב הוא רק אם הגיע התבשיל לפחות לשליש בישולו.
- (שם)